

Jaroslav Kašek - Karel Tománek

Švejk *off*

Jaroslav Kašek - Karel Tománek

Švejk

Švejkův krátký proces

...měkké je silnější než fordé,

režie **JANUSZ KLIMSZA**

scéna a kostýmy **MARTA ROSZKOPFOVÁ**

hudba **NORBERT LICHÝ**

Josef Švejk **NORBERT LICHÝ**

nadporučík Lukáš **JOSEF KALUŽA**

císař Franz Josef der Erste **VÍTĚZSLAV KRYŠKE**

feldkurát Katz **MICHAL PRZEBINDA**

Brettschneider, Grunstein, Dub **DANIEL ZAORAL**

Palivec, Wendler **JAN ODL**

tajní **ROMAN HAROK, JAN PLOUHAR**

baronka **ZDENA PRZEBINDOVÁ**

Palivcová **MARCELA ČAPKOVÁ**

Müllerová **KATEŘINA KREJČÍ**

Kakonyiová **ALENA SASÍNOVÁ-POLARCZYK**

Katy Wendler **LUCIE ŽÁČKOVÁ**

ošetřovatelka **NIKOLA BIRKLENOVÁ**

vojáci **PAVEL JOHANČÍK, MICHAL WEBER, JAROSLAV VRZAL**

PREMIÉRA 13. PROSINCE 2002

voda je silnější než skála...

Vedoucí obchodního oddělení **TOMÁŠ SUCHÁNEK**

Inspice **JARMILA PAULEROVÁ**

Nápověda **JIŘINA ČÍŽKOVÁ**

Světla **JIŘÍ KOS**

Zvuk **MICHAL CISOVSKÝ**

Rekvizity **TEREZA DUBOVÁ**

Garderoba **JANA LHOŤSKÁ**

Vlásenky **DANA ZAJÍČKOVÁ**

Šéf výroby **BEDŘICH LOSOVSKÝ**

Jevištní mistr **JAROSLAV VRZAL**

Propagační výtvarník **JARDA HORSÁK**

Kdo byl Hašek? Jaroslav

O málokterém spisovateli naší doby víme tak mnoho a tak málo jako o Jaroslavu Haškovi. Byla to fascinující osobnost a brzo po jeho smrti se začaly objevovat vzpomínky na něj, někdy laciné brožurky, někdy celé knihy. Jsou málo spolehlivé: Hašek fabuloval svůj vlastní život, a ta fabule přerostla skutečností...

Otec nedostudováš profesor, chronický alkoholik. Umírá. když je Jaroslavovi třináct let. Na gymnáziu má Jaroslav vyznamenání, po otcově smrti propadá, kvartu opakuje. v pololetí školu opustí. Jde do učení do drogerie: pak se zapisuje na obchodní akademii. Tam absolvuje a dostane místo v bance.

Už jako student se vydává na dlouhé pěší cesty po Rakousko-Uhersku. Roku 1903 náhle opustil zaměstnání a několik dalších let strávil střídavě na toulkách (Rumunsko, Halič, Bavorsko, Švýcarsko, Benátky) a v pražských hospodách. Angažuje se v anarchistickém hnutí. Agituje, rediguje anarchistický časopis, roku 1907 je odsouzen na měsíc do vězení za podněcování k útoku na strážníka při jedné z demonstrací.

Do jeho života vstoupila Jarmila Mayerová. Vede ho k tomu, aby zanechal bohémského života, našel si zaměstnání a soustavně psal. Hašek se vskutku stává redaktorem obskurního Světa zvířat. Vrací se do církve, z níž jako anarchist demonstrativně vystoupil, a sňatek je v kostele.

Po několika měsících začne utíkat z domu a zase pije. Po narození syna manželství ztroskotá.

Roku 1911 inscenuje Hašek velkou perzifláž volebního boje: Stranu mírného pokroku v mezích zákona; zakládá kabaret a sám v něm hraje, potom také v kabaretu Emila Arthura Longena.

V roce 1915 je odveden, v létě je na karpatské frontě, kde přeběhne k Rusům, je přesvědčeným zastáncem carského režimu, publikuje ostrý útok na vedení československého zahraničního vojska. Je postaven před vojenský soud: tam vše odvolá a slíbí, že se vzdá politické činnosti a bude dobrým vojákem. Slib dodrží a za zásluhy v bitvě získá vyznamenání. Znovu začne psát a dobude si tolik důvěry, že je i přisedícím plukovního soudu.

Roku 1917 ho získá myšlenka ruské revoluce, vystoupí z československých legií, v Samaře pomáhá založit českou komunistickou organizaci. Legionáři vydávají na něj zatýkácký rozkaz jako na velezrádce. Hašek se dostává do Simbirsku, který je v rukou bolševiků. Tam se přihlásí do českých oddílů Rudé armády.

Sovětské úřady jej posílají do Bugulmy, kde se stává komisařem městečka a rozvine rozsáhlou činnost politickou a novinářskou. Pokračuje v ní v Ufě, Omsku, Krasnojarsku a v Irkutsku. Žení se s Alexandrou Lvovou. Při svatbě prohlašuje, že je svobodný a bezdětný.

Je to docela jiný Hašek, než jakého znali v Praze. Ivan Olbracht se na něj při své cestě do SSSR vypytał a dostal překvapující informace. „Tovaryšč Gášek? Je to

jeden z nejlepších lidí, jaké asijské Rusko má!“ Všichni pěli chválu na Haška a vypravovali o hrdinstvích, které dokázal v bojích, o jeho moudrosti a organizačních schopnostech... „Nepije?“ ptal se Ivan Olbracht. – „Jaroslav Osipovič? Oh, oh! Co vy to soudruhu jen mluvíte?“ To pobudily i všechny další informace.

Dva roky po válce se Hašek nenadále objevuje i se svou ruskou ženou v Praze. Měl být stíhán pro bigamii; československé úřady však neuznávají sňatek v sovětském Rusku. Hašek se politicky neangažuje a hned se vrací k životu bohéma a alkoholika...

Na jaře 1921 začaly vznikat Osudy dobrého vojáka Švejka...

podle Jindřicha Chalupeckého

Hašek celou svou tvorbou
popírá romantickou ironii.

Jeho ironie je hlubší a vyšší.

Spisovatel si proto nepohrává,
jako domnělý bůh, se skutečností
jako s materiálem své duchaplnosti,
pouze poslušně zaznamenává
dění doby. Koná službu písaře,
který věrně sepisuje, co mu diktuje
samo dění, které je – ironické.

Vrchol ironie je v dění.

Karel Kosík

V Lipnici dne 4. listopadu 1921

Milý kamaráde!

Z některých novin ze dne 1. listopadu dověděl jsem se, že 2. t. m. byla premiéra J. Hašek: Dobrý voják Švejk ve světové válce, což mně potvrdil kamarád Sauer, který byl na představení v Adrii.

Pochválil scénování a ujistil mne, že věc jest ve lce dobře vypravena a jsi si dal záležet, aby skutečně vše, od nejmenších dialogů, odpovídalo textu.

Pokud se však pamatují, mezi námi nebylo již od měsíce prosince nijakých styků, a naše nahodilé setkání v Unionce, o něco později, skončilo náramně pitomým výrazem nás obou, kterým jsme patrně chtěli dát najevo, že se neznáme.

Tím více jsem byl překvapen, že se najednou ke mně hlásíš, a dílo, o kterém jsem tenkrát ani nevěděl, že napíšeš, uvádíš na scénu.

Pamatuji se velice dobře, že jsem Ti slíbil a podepsal, přijav 300 Kč zálohy, že něco pro vás napíšeš, což také udělám. Ale uznáš, že Švejka jsem pro vás nepsal a že vy vypravujete Švejka bez mého vědomí. Ani ses mne nezeptal, vysral jsi se na mne.

Odpouštím Ti to!

Za těchto podmínek, které jsou tvrdé a neúprosné:

1. Oněch 300 Kč se škrtne a vrátíš mně obratem stvrzenku. To je pokuta za to, že jsi se neoptal mne o svolení.
2. Pošleš mně okamžitě větší obnos jako zálohu (poněvadž jsi už děval Fr. Sauerovi zálohu) telegraficky na adresu: „Jaroslav Hašek, spisovatel“, Lipnice u Světlé n. Sázavou.
3. Obnos peněžní, který mně pošleš (nemysli si snad jenom 500 Kč!), jest zálohou na denní příjem z každého představení, který jsi se Sauerem vyjednal v obnosu 10 Kč.
4. Stvrzenka na zaslání mně zálohy, dle uvedených podmínek, jest zároveň v Tvých rukou mým svolením k provozování hry.
5. Jinak to, nebudu-li mít peníze okamžitě do úterka 8. listopadu 1921, zakáží.
6. Víš, že jsem svině.

Tvůj Jaroslav Hašek
Adresát: Emil Artur Longen

Pan Josef Švejk je v gruntu

stejně čecháčkovsky dobromyslný idylik,

jako je stran obecného lidského osudu dokonale pesimista.

To dvojí se ostatně dobře snáší... A tento Švejk byl pak dokonce naší studující mládeži

doporučen za školní četbu! V čí hlavičce se tento nápad přímého atentátu

na úroveň pocitů životní vážnosti naší mládeže zrodil, vědí zatím jen bozi,

ale zjev chlapce z jedenáctiletky, hltajícího Švejka na úřední pokyn

k posílení své pokrokově kladné vůle, má zajištěné místo v dějinách

naší pedagogiky i národní kulturní prozřetelnosti!

— Václav Černý - Král Ubu a pan Josef Švejk, jeho poddaný, 1965 —

Kdo
je
Švejk?

Člověk by chtěl být gigantem, ale je hovno. Švejk

S takovou sprostou literaturou,
jež má za účel místo inteligence vychovávat
národ neomalenců a sprostáků, nepracujeme
a nechceme hanobit jméno naší firmy.

To je literatura pro komunisty
a ne pro českého člověka.

S úctou

— E. Weinfurter, knihkupec —

Kdo
je
Švejk?

Švejk
je trvalý pomník
přízemnosti a ničemnosti,
v jeho postavě se koncentrovala
veškerá sprostota
a neušlechtilost
národa.

— Jaroslav Durych —

Kdo
je
Švejk?

Švejk -

odhlédneme-li od skutečnosti,

že je literární postavou - představuje princip:

jistý způsob nahlížení a vnímání světa. Je věcí interpretace, zda-li spíše ten pasivní, či jaksi spiklenecky aktivní. Jsem zastáncem první varianty, ale s tím, že to není blb. Svým postojem blbost rozkrývá, poukazuje na to, že jisté aktivity (založené na nadřazeném postoji, tzv. absolutním „vlastnictví pravdy“) mají v sobě hluboce zakódované prvky kreténismu a sebestrukce. To, co teď řeknu, berte s malou rezervou: Uvědomili jsme si s Januszem, že Švejk - tedy román - v sobě svým způsobem obsahuje napětí mezi západním a východním způsobem myšlení. Jedno ovšem není možné charakterizovat bez druhého. Uvědomili jsme si, že Švejk (jako postava) nemůže existovat bez svého protihráče, státní mašinérie, zjednodušeně řečeno: jejího symbolu - císaře. Původně jsme se chtěli pustit do volnějšího scénického tvaru, ale nakonec jsme byli k Haškovi dost, myslím si, pietní. Tolik asi k tomu přemýšlení o románu. Ještě bych rád dodal, že toto všechno je k ničemu, když nemáte v souboru představitele pro titulní roli.

Jsem přesvědčen o tom, že Bertík Lichý tím ideálním -

nebo: téměř ideálním - představitelem je.

- Karel Tománek -

Kdo je Švejk?

Pokud se politika nechápe jako odvozenina z politikaření a policie, vyniká Švejk jako nejpolitičtější postava české literatury. Jeho nedůvěra k jakýmkoli pánům, starým i novým, tvoří solidní základ poctivé politiky.

— Karel Kosík —

Švejk se mohl stát postavou světové literatury pouze proto,
že prošel zkušeností Bugulmy. Podstatou této zkušenosti je rozčarování.

Švejk se jeví jako dobrák a chytrák, blázen a blb, státem uznávaný idiot
a státem podezíraný rebelant, simulant a vypočítavec, špión a loajální poddaný.
Jestliže se jeví jednou jako blb a podruhé jako chytrák, třebaže zůstává vždy tím, kým je,
vyplývá jeho neuchopitelnost z toho, že je součástí převráceného systému,
který je založen na všeobecném předpokladu, že se lidé vydávají za něco,
čím nejsou, a kde proto ústředními postavami
musí být podvodník a kontrolor (revizor).

— Karel Kosík – Století Markéty Samsové —

Kdo
je
Švejk?

Říká Hašek o Švejkovi, že je nevinný,
aby vyjádřil tutéž nevědomost, tutéž slepotu vůči vlastnímu jednání?

To, že provádí „něco tak hrozného, že se nikdy nesmí dozvědět, co to bylo“?

Švejk je prorok stejně jako antiprorok. Prorokuje rozpad dějin,
rozpad individuální odpovědnosti a totožnosti subjektu vůbec.

Prorokuje však tím, že zrcadlí. Snímá z druhých blbost tam,

kde Kristus snímal hříchy. Bere ji na svá ramena

a vykupuje vlastní nevinností –

nevědomostí.

— Sylvie Richterová – Jasnozřivý génius a jeho slepý prorok, 1984 —

Kdo
je
Švejk?

Švejk je monstrum, historické i literární.

Švejka musíme přijmout bez retuše, jako fakt, jako monstrum.

Švejk není metafora ani symbol, ale hieroglyf existence.

Švejk je důvěrně obeznámen s prostředím, umí s ním splývat,
plout v jeho proudu, nikdy ne proti. Jakýkoli aktivní odpor je mu cizí...

Na Švejkovi je lidový pouze tón vyprávění,
ale všechno ostatní nemá s lidem nic společného.

Ve skutečnosti je Švejk osamělá figura...

— Josef Kroutvor — *Potíže s dějinami*, 1990 —

**Kdo
je
Švejk?**

Jsou pouze tři věci, kterým učím: jednoduchosti, srpělivosti
a soucitu. Tyto tři věci jsou vaše největší bohatství. Budou-li
váše činy i myšlenky prosté, vrátíte se k prameni bytí. 680-0'

Program vydala **Divadelní společnost Petra Bezruče, s. r. o.**
ke čtvrté premiéře sezony 2002-2003.

Práva k provozování díla zastupuje **Dilia Praha.**

Textovou část připravil **Martin Režný a Karel Tománek.**

Foto **Vladimír Šulc.**

Graficky upravil **Marian Siedlaczek.**

Vytiskl **PROprint, s. r. o., Český Těšín.**

Divadlo Petra Bezruče provozuje **Divadelní společnost Petra Bezruče.**

Ředitel: **Jiří Krejčí.**

Umělecký šéf: **Janusz Klimsza.**

Zřizovatelem Divadla Petra Bezruče je **Magistrát města Ostravy.**

www.bezrucí.cz